

JUHANI NYSSÖNEN

ASEVELVOLLISET JA ALKOHOLI ELI VALISTUS ON KASVATUSTA

Kasvun aika

Varusmiespalvelun katsotaan yleensä muodostavan nuoren miehen elämässä ajanjakson, jolloin tietoisuus pyrkimyksistä ja päämääristä voimistuu ja miehen mieli kasvaa. Sotilaskasvatuksen eittämättömänä etuna on aina ollut mahdollisuus temmata yksilö erilleen aikaisemmasta elinympäristöstään ja aikaisemmista tottumuksistaan, jolloin tiettyyn juurettomuuden tilaan kylvetty siemen kantaa nopean sadon. Niin kuin kehittyminen ei koske ainoastaan sotilaallisten taitojen saavuttamista, eivät yksilön kasvuun vaikuta ainoastaan kouluttajat vaan ennen kaikkea ja tärkeimmillä alueilla yhteisö, ryhmä ja vaikuttajayksilöt. Nimenomaan armeijassa sopeutuminen ja yhteisöllisyys koetaan voimakkaasti. Yhteishengen muodostumista pidetään erittäin tärkeänä, ja usein siitä muodostuu vieraisiin oloihin joutuneen varusmiehen tuki ja turva.

Juurettomuus näyttää olevan varsin huono maaperä, mikäli ajatellaan kasvattaa nuoria varusmiehiä myös alkoholinkäytössä. Monet käyvät helposti parjaamaan puolustuslaitoksen kasvatustapojen satuttuaan samaan seuraan lomille tai lomilta matkustavan, sotamiehisyyttään keinoitekoisesti korostavan asevelvollisjoukon kanssa tai seurailtuaan asemilla puolijulkista sala-

kauppaa. Vapautuminen totutusta kontrollista, sopeutuminen ja pätemisen tarve hakevat purkautumistietä, joka helposti saattaa ajautua väärille urille. Aletaan helposti esittää vastuuta väistäviä kysymyksiä, eikö armeija lainkaan valvo asevelvollisten alkoholinkäyttöä. Yhtä kepeästi lähdetään moitiskелеmaan puolustuslaitoksen raittiuskasvatuksen puutetta. Ajattelusta kuultaa monissa tapauksissa läpi kotien huono omatunto: tehkään miesten koulu sen mihin itse emme pystyneet.

Kärkkäästi havaituista epäkohdista ja onnistumisista huolimatta puolustuslaitoksen merkitys kansalaiskasvatuksen kentällä on huomattava. Johtuneeko sitten armeijan vanhoista äksisiperinteistä, että varsinaisen taistelukoulutuksen lisäksi kasvatusta keskittyy enemmän ulkonaisiin muotoihin. Niinpä puolustusvoimia esittelevät ohjekirjaset painottavatkin erityisesti seikkaa, joka on näkyvin ja helpoimmin järjestettävissä: totuttamista terveisiin ja säännöllisiin elämäntapoihin. Kasarmielämän spartalaisissa ja puritaanisissakin olosuhteissahan tämä kuuluu jo pelin henkeen. Sisäinen kasvu on melko tasapäisesti tietyn 'sotilaallisuuden' omaksumisen ja ryhmän vaikutuksen yhteistä tulosta. Puolustuslaitos on vasta viime aikoina alkanut tajuta vaatimukset ja mahdollisuudet, jotka sillä on, ja t a s o n

joka sen on otettava huomioon. Koulutusasteen nousu on tehnyt kansalaistietouden koulukurssia kertaavista tunneista monille pitkästyttäviä. Jos ikävystyminen tai vähättelevä tai vastahankainen suhtautuminen pääsee syystä tai toisesta vallalle kaikkien armeijan nuorelle miehelle antamien matkaväiden suhteen, on syy useimmiten havaittavissa karkeasta aliarvioinnista tai muutuneiden arvoasetelmien sivuuttamisesta. Oikean tavan ja oikean kielen löytäminen varusmiehen kasvatukseen on vaikea pulma puolustusvoimissa, varsinkin kun käsketyt opetusohjelmat luonnollisesti lyövät lisääneille varsin ahtaat rajat.

Teoreettisen ohjailevan tietämyksen tai propagandan jakamisen lisäksi puolustuslaitoksella on luonnollisesti organisationsa mukaiset mahdollisuudet hoitaa alkoholin käyttöön liittyviä kysymyksiä. Preussilaista lievempi pakonomaisuus tajutaan edelleen sotilaskasvatuksen ominaislaaduksi. Niin kuin voidaan kysyä, miten suuria voittoja vanhaa kieltä puhuva yleinen raittiuskasvatus on saavuttanut, saatetaan myös panna merkille pakotteiden negatiivinen vaikutus yleisen nuorisokasvatuksen kentällä. Näihin molempiin tunnutaan toki yhä luotettavan.

"Raittiuden osuudesta varusmieskasvatuksessa"

Yllä olevalla otsikolla tarkastelee eversti Jarl J a r k k a armeijan raittiuskasvatuksen mahdollisuuksia Alkoholikysymys -lehden viime numerossa. Vaikka en väitäkään omaavani eversti Jarkan kokemusta sotilaskasvatuksesta ja -elämästä, haluan lähteä "olinhan siellä minäkin" -hengessä mukaan tukenani asioiden näkeminen kasvatuksen ja johtajuuden toiselta puolen. Kauniskin teoria saattaa kohdata vaikeuksia kohteiden suhtautumisessa: reaktioiden tunteminen ja huomioon ottaminen on onnistumisen edellytyksiä.

Puhuakseni teoreettisesta kasvatuksesta

ja sen mahdollisuuksista. Varusmies ei ole itse valinnut osaansa: hänen olonsa armeijassa on lakisääteistä, pakollista. Suhtautumisessa puolustusvoimiin saatetaan havaita alitajuista vastakarvaisuutta, varsinkin kun armeija vielä monen mielessä assosioituu vanhoillisuuteen. Mikäli nuorille täällä todella halutaan puhua — ja tämä on ollut huomattavissa — on luovuttava vanhoista kaavoista. Tässä yhteydessä käytän esimerkiksi sanaa "raittius" erittäin varoen, koska se monen mielessä herättää negatiivisia ajatuksia raittiuskilpajoitusten naiviteeteista tai väärästä absolutismiin pakottamisesta. Raittiustiikkeen enemmän tai vähemmän pakotteinen kieltolaki, jolle — kuten eversti Jarkka myöntää — ei ole reaalisia edellytyksiä, on vielä liiankin uhmakkaassa muistissa.

Huomioiden asevelvollisuuden pakollisuuden eversti Jarkka kirjoittaa varusmiehen kasvatuksesta. "Hänelle tarjottava opetusym. aineisto on siksi seulottava seulalla, joka on tiukempi kuin mitä nuorison omavaltainen ajanviettotapa yleensä edellyttää." Edellä sanotun mukaisesti muutan tekstin näin: hänelle tarjottava teoreettinen aineisto on siksi seulottava seulalla, joka tiukemmin ottaa huomioon nuorison 'omalaatuisen' ajattelutavan ja historian virheet. Historian virheitä on esimerkiksi väärä tapa kertoa alkoholin aiheuttamista vaurioista, sillä nykynuoriso tajuaa kauhutarinat alkoholivanhemmista lähinnä koomisina. Tähän suuntaan sävytetty reaalinenkin tieto kantaa mukanaan siinä määrin propagandistisia pakotteita, että kantaa ottamaton, tilastoon perustuva kirjallinen esitys vaikuttaa puhujan paatosta paremmalta.

Mitä opetuksen antajiin tulee, en pidä Jarkan tavoin sotilaspappeja tehtävään sopivimpina. Heidän asemansa armeijan ja kirkon, sodan ja rauhan instanssien palveluksessa tajutaan niin ristiriitaiseksi, että se on vaikeuttamassa heidän muutakin toiminta-

taansa. Itse sain raittiuskasvatusta sotilas-pastorilta, jonka kaikelta opetukselta vei pohjan valapuheessa esitetty kiihkoisänmaallinen toivomus Käsivarren ja Karjalan takaisin valtaamisesta. Nuorison vieromiin järjestäytyneeseen uskonnollisuuteen ja järjestäytyneeseen isänmaallisuuteen on tuskin yhdistettävissä vielä järjestäytynyt raittiuskin. Sen sijaan uskon, että joukkueenjohtajan esimerkillä ja jonkinlaisilla joukkueenjohtajan tunneilla on paljon suurempi merkitys. Eversti Jarkka painottaa kyllä kasvattavaan johtajuuteen siirtymistä, mutta käyttää sitä hyväksi vain valvonnassa. Tällainen asenne tekee viimeistään mahdottomaksi luottamuksellisen suhteen syntymisen.

Olen ehkä lukenut eversti Jarkan kirjoitusta liikaakin käskyvallan vastakkaiselta puolen. Joka tapauksessa perusteellisista jaotteluista ja yksityiskohtaisista ohjeista pyrkii hahmottumaan kuva, että työ on muuttunut itsetarkoitukseksi. Kasvatusta annetaan, on nuorison vika, ellei se sitä omaksu. Näin ei käy ihmetteleminen, että tuomitseva tai ex cathedra -suhtautuminen tapaa negatiivista vastakaikua. Nähdäkseni alkoholikasvatuksen osuus puolustusvoimissa niveltyy parhaimmin joukon ja johtajan suhteiden kehitykseen, jolloin luottavalla, propagoimattomalla ja moralisoimattomalla keskustelulla ja yhteisellä faktojen tarkastelulla saavutetaan paremmat tulokset kuin teoreettisella opetusjärjestelmällä. Saavutettujen tulosten on myös annettava toteutua luottamuksen ja luonnollisuuden ilmapiirissä.

"Oikeutettu nauttimaan"

"Sitä myöten, kun raittiuskasvatuksen sisältö ja päämäärä yhä paremmin ymmärretään, sitä myöten myös ylimmän johdon käskemät valvontatoimenpiteet tuottavat yhä paranevia ja nimenomaan ennalta vai-

kuttavia tuloksia", kirjoittaa järjestelmään luottava Jarkka. Näyttää siltä, ettei kasvatusta ja valvontaa tulisi näinkään erotella; nykyisten toimenpiteiden vaikutukset ovat ennaltakin nähtävissä.

Yritys soveltaa valvontalinjaa asevelvollisten alkoholinkäyttöön on yksinkertainen ja selvä — teoriassa. Yksiköittäin hieman erilaisten määräysten pohjana ovat kaikkialla ns. nautintaluvat, jollaisen saa anomuksesta ja esittämällä perusteen. Lupa koskee ainoastaan ravintoloita eikä oikeuta hankkimaan juomia alkoholiliikkeestä siinäkin tapauksessa, että asianomaisella on siviilielämän peruja alkoholiliikkeen myymälätodistus. Yksikkö saattaa lisätä tähän epä määräisen luvan "nauttia muttei tulla juuksiin".

Selkeältä vaikuttava systeemi näyttää käytännössä hankaloituvan juuri siinä, että sen tarkoituksena on enemmän pelkästään valvoa kuin niveltä elimellisesti kasvatukseen ja ohjaamiseen. Pakonomaisuus herättää uhmaa, ja sen seikan tajuaminen, että esimiehet karsastavat varusmiehen alkoholinkäyttöä, nostaa esiin järjestelmää haittaavia pulmia. Niinpä monikaan varusmies ei lomalle lähtiessään kehtaa nauttimislupaa anoa, koska pyynnöllään joutuisi tunnistamaan vierotun alkoholinkäyttönsä. Tietysti on niitä, jotka nimenomaan rehentelevät lukuisilla viinaluvillaan, mutta useimmille asia on kiusallinen. Vielä enemmän on niitä, jotka eivät varmasti tiedä joutuvatko lomallaan lupaa tarvitsemaan: ja lupa jää pyytämättä. Sitäpaitsi tuskin kukaan voi joka lomallaan löytää sopivaa perustetta luvulle.

Erittäin kiitettävää kuvatussa kontrollijärjestelmässä on, että se pyrkii ohjaamaan asevelvolliset ravintoloihin — siis yhteisön kontrollin alle. Niiden suhtautuminen asepuokuisiin asiakkaihinsa on taas luku sinänsä. Monelle portieerin työkeys ja viimeistään luvan esittämiseen liittyvät alentaviksi koe-

tut seremoniat riittävät syyksi hakeutua muuanne.

Luvan hankkimiseen kuuluvia, varusmiehen maailmassa suhteellisen suuria hankaluuksia ajatellen vaikuttavat yksiköiden antamat suusanalliset lupaukset epämääräisyydessään kummalliselta kaksinaamaisuudelta. Lomalle lähtee joukko luvalla nauttivia varusmiehiä ja joukko, jonka 'luvaton' alkoholinkäyttö rangaistaan vain siinä tapauksessa, että se on tuottanut häiriötä. Niinpä tuloksena useasti onkin, että asevelvollinen suorastaan ohjataan nauttimaan juomansa kärkkäästi narkostyvien näkösilte: julkisille paikoille. Arveluttavaa myös on, että tällaiset lupaukset eräällä tavalla laillistavat varuskuntakaupunkien salakaupan. Onhan yksikön päällikön lupaus nauttia, muttei lupaa ostaa laillisista liikkeistä.

Varusmiesten porttikäytäviin ohjautuva alkoholinkäyttö sotii sitä paitsi kaikessa tavoiteltua periaatetta "mielummin viinejä kuin väkeviä" vastaan. Joukossa, jolle ei löydy rauhallista paikkaa istua iltaansa, juodaan mieluummin viinoja kuin viinejä, juodaan nopeasti ja päihdytään rankasti. Mahdolliset rangaistukset synnyttävät pikemmin negatiivisia sankari-ihanteita ja legendoja: ajaudutaan tilanteeseen, jossa uhma taas ja taas ottaa ohjakset. Taidetaanpa silloin epäonnistua tiettyyn kuriin ja tottelevaisuuteen pyrkivän sotilaskasvatuksenkin suhteen.

Eversti Jarkka antaa ymmärtää, että raitiusväki näkisi hyväksi kokonaan kieltää nauttimislupien antamisen ja lähteä ehdottoman kiellon tielle. Vakavastikin voitaneen kysyä, onko enää tarkoituksenmukaista ryhtyä hoitamaan asevelvollisten alkoholinkäytön ongelmia pakkokeinoin vaiheessa, jolloin mistään ennalta ehkäisevästä vaikutuksesta tuskin ehdottomasti voidaan puhua. Onhan katsottava silmiin tosiseikkaa, että nuorison alkoholinkäyttö on huomattavasti yleistynyt ja käyttäjät aloittaneet yhä nuorempina: loppujen lopuksi hyvin harva aloit-

taa armeijassa. Sitäpaitsi puolustuslaitoksen suosima "valmiina väkeen" -periaate tuo yhä vanhempia ja tässäkin suhteessa valmiimpia miehiä palvelukseen. Tällöin ehdottomuuden vaatimus on myöhässä ja käännytystyö vaikea.

Lupajärjestelmällä oikein hoidettuna on eittämättömät etunsa. Sen avulla asevelvolliset voidaan ohjata kadulta ravintoloihin, yhteisön kontrollin alaisiksi, rauhallisempiin juomatapoihin, kenties miedompiin juomiinkin. Mikäli luvansaanti tehdään luonnolliseksi, poistetaan asian ympärillä vaani-va kielletyn hedelmän houkutus. Jokaiseen lomatodistukseen liittyvä nautintalupa saattaa tuntua holtittomuudelta ja leväperäisyydeltä, mutta mainittakoon, että esimerkiksi RUK:ssa on tällaisella menettelyllä saavutettu erittäin positiivisia tuloksia. Koekaniineina olivat kokelaat. Ennen kaikkea säännöllinen lupa antaa tuntuvan iskun salakauपालle, joka pahimpana on ollut kierouttamassa asevelvollisten juomatapoja. Vapaamielisyydellä saattaa tässä asiassa olla hyvinkin positiivisia seuraamuksia.

Summa

Olen pyrkinyt kirjoituksessani osoittamaan, että kuten kaikessa alkoholivalistuksessa olisi myös armeijassa pyrittävä eroon pakotteista teoriassa ja käytännössä. Armeijassa jos missä helposti muodostuu kuva vain aikuisille sallitun asian 'miehekkyydestä', ja on väärin kasvattaa sanoin ja töin juopottelun romantiikkaa. Sen sijaan olisi pyrittävä luomaan joukkohengen kasvuun tukeutuva luottamuksellinen johtajasuhde, jolloin asiallisesti hoidettu valistus-työ kohtaa vähemmän vastustavia asenteita. Ensimmäisiä onnistumisen edellytyksiä onkin asevelvollisten suhtautumisten, arvojärjestelmien ja asenteiden selvittäminen. Olen viitannut niistä eräisiin enkä malta olla eversti Jarkan tavoin lopettamatta sitaattiin — tosin hieman erilaiseen: "Ensin miestä tutkitaan!"